Qabul qilindi: 2-oktabr 2026-yil • Ma’qullandi: 7-oktabr 2026-yil • Nashr qilindi: 11-oktabr 2026-yil

BOSHLANG‘ICH TA’LIMDA DIDAKTIK O‘YINLAR ORQALI O‘QUVCHILAR O‘QUV-BILISH MOTIVATSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Ostanova Matluba Ilxomovna
Qarshi shahar Iqtidor xalqaro maktabi o‘qituvchisi
E-mail: matluba.ostanova@iqtidor.school

Annotatsiya. Ushbu tezisda boshlang‘ich ta’limda didaktik o‘yinlar orqali o‘quvchilarning o‘quv-bilish motivatsiyasini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari o‘rganib chiqildi. Tadqiqot natijalari didaktik o‘yinlar o‘quvchilarning darsga qiziqishi, faolligi, mustaqil fikrlashi va bilimlarni o‘zlashtirish darajasini oshirishini ko‘rsatdi. Didaktik o‘yinlarni maqsadli tashkil etish va individual yondashuv ta’lim samaradorligini kuchaytirib, o‘quvchilarning bilishga bo‘lgan intilishini rivojlantirishga xizmat qildi.

Kalit so‘zlar: Boshlang‘ich ta’lim, didaktik o‘yinlar, o‘quv-bilish motivatsiyasi, o‘quv faoliyati, qiziqish, mustaqil fikrlash, ta’lim samaradorligi.

Abstract. This thesis examines the pedagogical potential of developing students’ learning and cognitive motivation through didactic games in primary education. The results showed that didactic games increase students’ interest in lessons, activity, independent thinking, and the level of knowledge acquisition. Purposeful organization of didactic games and an individual approach enhance educational effectiveness and contribute to the development of students’ desire to learn.

Keywords: Primary education, didactic games, learning and cognitive motivation, learning activity, interest, independent thinking, educational effectiveness.

Аннотация. В тезисе изучены педагогические возможности развития учебно-познавательной мотивации учащихся посредством дидактических игр в начальном образовании. Результаты исследования показали, что дидактические игры повышают интерес учащихся к урокам, активность, самостоятельное мышление и уровень усвоения знаний. Целенаправленная организация дидактических игр и

индивидуальный подход повышают эффективность обучения и способствуют развитию стремления учащихся к познанию.

Ключевые слова: Начальное образование, дидактические игры, учебно-познавательная мотивация, учебная деятельность, интерес, самостоятельное мышление, эффективность обучения.

Kirish

Bugungi kunda boshlang‘ich ta’limda o‘quvchilarning bilim olishga qiziqishini oshirish, mustaqil fikrlash va o‘quv-bilish faoliyatini rivojlantirish ta’lim jarayonining muhim yo‘nalishlaridan biridir. Didaktik o‘yinlar orqali o‘quvchilarga bilim berish, o‘quv topshiriqlarini qiziqarli tashkil etish, mustaqil fikrlash va muammoli vaziyatlarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish muhim vazifalardan hisoblanadi. O‘quvchilarning yosh xususiyatlari va bilim darajasini hisobga olish, didaktik o‘yinlar, interaktiv metodlar va ijodiy topshiriqlardan foydalanish darsdagi faollikni oshirib, o‘quv jarayoniga qiziqishini kuchaytiradi. Shu sababli boshlang‘ich ta’limda didaktik o‘yinlardan samarali foydalanish muhim yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari o‘quv materiallarini o‘zlashtirish, mustaqil fikrlash va topshiriqlarni bajarishda turli qiyinchiliklarga duch keladi. Bu holat ularning bilimlarni o‘zlashtirish darajasi va darsdagi faolligiga ta’sir ko‘rsatadi. Didaktik o‘yinlardan foydalanish, interaktiv metodlarni qo‘llash hamda individual yondashuv o‘quvchilarning o‘quv-bilish faolligi, qiziqishi va mustaqil fikrlashini rivojlantiradi. Shu sababli didaktik o‘yinlar orqali o‘quvchilarning o‘quv-bilish motivatsiyasini rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Tezisning asosiy maqsadi boshlang‘ich ta’limda didaktik o‘yinlar orqali o‘quvchilarning o‘quv-bilish motivatsiyasini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlarini o‘rganish, samarali tashkil etish yo‘llarini aniqlash hamda o‘quvchilarning qiziqishi, faolligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirishga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Boshlang‘ich ta’limda darslarni qiziqarli va faol tashkil etish o‘quvchilarning bilim olishga qiziqishi, mustaqil fikrlashi va o‘quv topshiriqlarini bajarishiga xizmat qiladi. Didaktik o‘yinlar, savol-javob, musobaqa va ijodiy mashqlardan foydalanish o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshiradi. 2025–2026-o‘quv yilida boshlang‘ich sinf

o‘quvchilari ishtirokida amaliy tajriba tashkil etilib, ularning darsdagi faolligi, qiziqishi, mustaqil fikrlashi va bilimlarni o‘zlashtirishi kuzatildi. Tadqiqotda pedagogik kuzatish, suhbat, didaktik o‘yinlar, ijodiy topshiriqlar va savol-javob metodlaridan foydalanildi. Shuningdek, o‘quvchilarning e’tiborini o‘quv materialiga yo‘naltirishga qaratilgan mualliflik metodlari qo‘llanildi.

1-jadval

Boshlang‘ich ta’limda o‘quv-bilish motivatsiyasini rivojlantirishga qaratilgan didaktik o‘yinlarning mualliflik metodlari va ularning amaliy qo‘llanilishi

Metod	Qo‘llash mazmuni	Darsdagi amaliy misol
“Bilimlar xazinasi”	O‘quv topshiriqlarini savol va yashirin topshiriqlar orqali bajarish	O‘quvchilarga quticha ichidan savollar olinib, to‘g‘ri javob orqali “xazina”ni topish topshiriladi
“Kim chaqqon?”	Bilimlarni tezkor savol-javob va musobaqa asosida mustahkamlash	O‘qituvchi savol beradi, o‘quvchilar qisqa vaqt ichida javob topib, guruhiga ball olib keladi
“Sirli quti”	O‘quv materialini predmet, rasm yoki belgilar orqali aniqlash	Qutidan olingan predmet yoki rasm asosida uning nomi, belgisi yoki vazifasi aniqlanadi
“Davom ettir”	Berilgan fikr, misol yoki topshiriqni mustaqil davom ettirish	O‘quvchiga gap yoki matematik misolning boshlanishi berilib, uni mantiqan davom ettirish so‘raladi
“Topqirlar bellashuvi”	Guruhlar o‘rtasida bilim va tezkor fikrlashni rivojlantirish	Sinf guruhlarga ajratilib, har bir guruhga turli o‘quv topshiriqlari beriladi
“So‘zdan so‘z yasash”	Lug‘at boyligi va mustaqil fikrlashni rivojlantirish	Berilgan harflar yoki so‘z asosida yangi so‘zlar tuzish topshiriladi

“Bilimlar xazinasi” metodida o‘quvchilarga o‘quv materiali bo‘yicha savollar va topshiriqlar tayyorlandi. O‘quvchilar qutichadan navbat bilan topshiriqlarni olib, ularga javob berdi. Har bir to‘g‘ri javob uchun rag‘batlantiruvchi belgi yoki ball berildi. Masalan, ona tili darsida so‘z turkumlariga oid savollar, matematika darsida misollar va mantiqiy topshiriqlar, tabiatshunoslik darsida esa tabiat hodisalariga oid savollar berildi. Ushbu metod o‘quvchini oddiy tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantirib, dars davomida uning e’tiborini saqlab turishga yordam berdi. O‘yin jarayonida topshiriqni mustaqil bajarish va natijaga erishish o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan qiziqishini kuchaytirdi.

“Kim chaqqon?” metodida o‘quvchilarning bilimlarini tezkor savol-javob orqali mustahkamlashga e’tibor qaratildi. O‘qituvchi o‘quvchilarga mavzu yuzasidan qisqa savollar berdi va javobni tez hamda to‘g‘ri topgan o‘quvchilar rag‘batlantirildi. Masalan,

matematika darsida sonlar, amallar yoki geometrik shakllarga oid savollar, ona tili darsida esa so‘z va gaplarga oid topshiriqlar berildi. Bunday topshiriq o‘quvchilarni dars materialini diqqat bilan tinglashga, tez fikrlashga va o‘z bilimini namoyon qilishga undadi.

“Sirli quti” metodida o‘quvchilarning qiziqishini oshirish maqsadida yashirin predmet, rasm yoki belgilar qo‘llanildi. O‘quvchilarga quti ichidagi predmetni ko‘rmasdan turib, berilgan belgilar asosida aniqlash topshirildi. Masalan, tabiatshunoslik darsida o‘simlik yoki hayvon haqida belgilar berilib, uning nomini topish so‘raldi. Ona tili darsida esa predmet nomini aniqlash va u bilan bog‘liq so‘zlar tuzish topshirildi. Ushbu metod o‘quvchilarning kuzatuvchanligi, mantiqiy fikrlashi va o‘quv materialiga qiziqishini rivojlantirishga xizmat qildi.

“Davom ettir” metodida o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va berilgan topshiriqni mantiqan davom ettirish qobiliyati rivojlantirildi. O‘qituvchi tomonidan gap, misol, hikoya yoki fikrning boshlanishi berilib, o‘quvchilardan uni davom ettirish so‘raldi. Masalan, ona tili darsida “Bahorda tabiat...” jumlasi berilib, o‘quvchilar uni o‘z fikrlari asosida davom ettirdi. Matematika darsida esa misolning bir qismi berilib, uning keyingi amalini aniqlash topshirildi. Ushbu metod o‘quvchilarning mustaqil fikrlashini faollashtirib, topshiriqni bajarishga bo‘lgan ichki qiziqishini kuchaytirdi.

“Topqirlar bellashuvi” metodida o‘quvchilar kichik guruhlarga ajratilib, ular o‘rtasida bilim va tezkor fikrlashga asoslangan musobaqa tashkil etildi. Har bir guruhga o‘quv mavzusiga mos savollar, mantiqiy topshiriqlar va ijodiy vazifalar berildi. Guruh a’zolari topshiriqlarni birgalikda bajarib, o‘z javoblarini taqdim etdi. Bunday topshiriq o‘quvchilarning nafaqat bilimlarini mustahkamlash, balki birgalikda ishlash, o‘z fikrini ifodalash va boshqalarning fikrini tinglash ko‘nikmalarini rivojlantirishga imkon berdi.

“So‘zdan so‘z yasash” metodida o‘quvchilarning lug‘at boyligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirishga e’tibor qaratildi. O‘quvchilarga ma’lum harflar yoki so‘z berilib, undan imkon qadar ko‘proq yangi so‘zlar tuzish topshirildi. Masalan, berilgan so‘z tarkibidagi harflardan yangi so‘zlar hosil qilish yoki bir so‘zdan ikkinchi so‘zga ma’nodosh va qarama-qarshi ma’noli so‘zlarni topish vazifasi berildi. Mazkur metod o‘quvchilarning darsdagi faolligini oshirib, o‘quv materialini o‘yin orqali mustahkamlashga yordam berdi.

Shuningdek, “O‘yla – top – tushuntir – bahola” algoritmidan foydalanildi. O‘quvchi avval topshiriqni o‘ylab ko‘rdi, keyin javobni topdi, o‘z javobini tushuntirdi va yakunda natijasini baholadi. Mazkur ketma-ketlik o‘quvchining mustaqil fikrlash, qaror qabul qilish va o‘z faoliyatini baholash ko‘nikmalarini birlashtirib, darsdagi passivlikni kamaytirishga xizmat qildi.

⇛ O‘qituvchilar uchun amaliy tavsiyalar

Boshlang‘ich ta’limda didaktik o‘yinlar orqali o‘quvchilarning o‘quv-bilish motivatsiyasini rivojlantirishda:

1) “Bilimlar xazinasi” orqali o‘quvchilarni topshiriqlarni mustaqil bajarishga yo‘naltirish;

2) “Kim chaqqon?” yordamida o‘quvchilarning tezkor fikrlashi va darsdagi faolligini oshirish;

3) “Sirli quti” orqali o‘quvchilarning qiziqishi, kuzatuvchanligi va mantiqiy fikrlashini rivojlantirish;

4) “Davom ettir” metodi orqali mustaqil fikrlash va ijodiy yondashuvni shakllantirish;

5) “Topqirlar bellashuvi” orqali hamkorlikda ishlash va bilimlarni mustahkamlash;

6) “So‘zdan so‘z yasash” metodi yordamida o‘quvchilarning lug‘at boyligi va o‘quv-bilish faolligini rivojlantirish;

7) Dars jarayonida o‘yin, musobaqa, savol-javob va ijodiy topshiriqlarni navbatma-navbat qo‘llash tavsiya etiladi.

Mazkur metodlar boshlang‘ich sinf darslarini jonlantirib, o‘quvchilarning zerikishini kamaytirish, o‘quv materialini qiziqish bilan o‘zlashtirish va mustaqil fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi. Didaktik o‘yinlarda topshiriqlarning yoshga mos, sodda va tushunarli bo‘lishi hamda natijalarni rag‘batlantirish muhim ahamiyatga ega. O‘quvchilarning faol ishtirokiga yo‘naltirilgan bunday metodlar ularning o‘quv-bilish motivatsiyasini rivojlantirish uchun muhim pedagogik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, didaktik o‘yinlardan foydalanish boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining darsga qiziqishi, faolligi va ishtirokini oshirdi. Tajriba boshida ayrim o‘quvchilarda e’tiborni saqlash, savollarga mustaqil javob berish va o‘z fikrini ifodalashda

qiyinchiliklar kuzatilgan bo‘lsa, o‘yinlarning muntazam qo‘llanilishi natijasida o‘quv materialini qabul qilish va darsga jalb etilish darajasi yaxshilandi. O‘yin, savol-javob va ijodiy topshiriqlarning almashib borishi passivlikni kamaytirib, o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va topshiriqlarni bajarishga qiziqishini kuchaytirdi. Guruhli o‘yinlar esa hamkorlikda ishlash, o‘z fikrini asoslash va boshqalarning javoblarini tinglash ko‘nikmalarini rivojlantirdi. Tadqiqot davomida o‘quvchilarning mustaqil ishlashida ham ijobiy o‘zgarishlar kuzatildi. Ular topshiriq mazmunini tushuntirish, javoblarini asoslash va mustaqil xulosa chiqarishga ko‘proq intildi. Didaktik va ijodiy o‘yinlar bilimlarni amaliy qo‘llash, o‘zlashtirilgan materialni mustahkamlash hamda o‘quvchilarning darsdagi ishonchini oshirishga xizmat qildi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, boshlang‘ich ta’limda didaktik o‘yinlardan foydalanish o‘quvchilarning o‘quv-bilish motivatsiyasi, faolligi va mustaqil fikrlashini rivojlantirishning muhim vositasidir. Tadqiqot natijalari o‘yin, savol-javob va ijodiy topshiriqlar o‘quvchilarning darsga qiziqishi hamda bilimlarni o‘zlashtirishini oshirishini ko‘rsatdi. O‘qituvchining maqsadli yondashuvi va o‘quvchilarning yosh-individual xususiyatlarini hisobga olishi ta’lim samaradorligini yanada oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mavlonova R.A., To‘rayeva O.T., Xoliqberdiyev K.H. Pedagogika. - Toshkent: O‘qituvchi, 2008. - 496 b.

2. Hasanboyev J., To‘raqulov X.A., Alqarov I.Sh., Usmanov N.O‘. Pedagogika. - Toshkent: Noshir, 2011. - 456 b.

3. Mavlonova R.A., Abdurahimova D. Pedagogik mahorat. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2012. - 176 b.

4. Mahkamov U.I., Xo‘jayev B.Q., Tilabova N. Didaktik vositalar majmui. -Toshkent, 2009. - 120 b.

5. Hasanboyeva O.U., Hasanboyev J., Hamidov X. Pedagogika tarixi. -Toshkent: O‘qituvchi, 1997. - 248 b.

6. To‘xtaxo‘jayeva M.X. Pedagogika. - Toshkent: O‘zbekiston Faylasuflari milliy

jamiyati nashriyoti, 2010. - 264 b.

7. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - Toshkent: O‘zbekiston Yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg‘armasi nashriyoti, 2006. - 160 b.

